

GLASUL MINORITĂȚILOR

Organ minoritar maghiar

Director răspunzător:

Dr. ELEMÉR JAKABFFY

Redactor răspunzător:

Dr. ȘTEFAN SULLYOK

Cum am fost primiți?

Numărul întâiu al „Glasului Minorităților”, și-a avut efectul lui așteptat. Presa minoritară, cât și cea românească, ne-a primit binevoitor și din această primire călduroasă ne făurim putere la continuarea luptei ce am început. Gazetele ungurești se ocupă pe larg cu încercarea noastră, salutând scopul ce-l urmărim și programul, care l-am înscris pe steagul nostru. Se accentuează, că s'a simțit deja necesitatea ediției unui organ, care să vorbească direct de pe tribuna publicității opiniei publice românești, contribuind la limpezirea curentelor, ideilor și la opera grea a înțelegerei reciproce. Dar a fost nevoie și de aceea, ca să se așeze o piatră de marmoră, în care să se graveze documentele prezentului și să se facă o trâmbiță sunătoare pentru redarea suferințelor, țepetelor de durere și plângerilor noastre. Glasul nostru se va auzi în mare depărtare și suntem convinși, că în fine totuși va învinge teoria fraternității și realitatea conviețuirii va aduce armonia între națiuni.

Presa românească comentează pe deoparte în articole mai scurte ieșirea noastră în publicitate, pe de altă parte însă mai multe ziare se ocupă în fond cu chestiunea noastră, deschizând drumul polemiilor și schimbărilor de idei.

Să începem cu »Timpul«. În numărul 98, din 1 Iulie, sub titlul »Drepturile minorităților« aproape două coloane consacreză revistei noastre »cu prilejul apariției la Lugoj a ziarului minorităților«.

„Înțelegem foarte bine — scrie confratele nostru — și nevoia și dorința minorităților ungare, de a avea un organ de presă în coloanele căruia să poată să-și facă drum preocupărilor elementului minoritar.

Acea ce nu putem înțelege însă, este neîncrederea aceasta, inițială, exprimată de noul ziar, în intențiile și în puterea de înțelegere, dreaptă, a claselor diriguitoare.

Indiferent de guvernele ce s'au perindat până acuma, din momentul întronării noii stări de lucruri, adusă de război, minoritățile noastre etnice nu au avut — credem — motive serioase să se plângă de purtarea cercurilor conducătoare.

Au putut să fie, câte odată greșeli de procedee și de formă, nici odată, însă, de intenții.

Voința generală, este în România, ca prin respectarea drepturilor minorităților și prin ocrotirea de totdeauna, a acestora, să se întroneze o deplină armonie între diferitele elemente conlocuitoare și între toate categoriile de cetățeni români”.

La aceste menționăm numai atât, că — așa se vede — redactorul acestui articol a omis a da o atențiune mai profundă articolelor noastre din numărul întâi, intitulat: „Comunitățile de avere din Săcuime și reforma agrară”, de Dr. Gabriel Pál și „Congresul Partidului Maghiar la Târgu-Mureș, în chestia școlilor maghiare”, fiindcă dacă le-ar fi avut în vedere, n'ar putea afirma, că minoritățile n'au motive să se plângă, n'ar putea zice, că nu sunt greșeli de intențiuni. Așa observăm însă, nu numai cele scrise de noi, dar nici articolele și declarațiile d-lor Costa-Foru, Constantin Mille și Scotus Viator nu i-au atras atențiunea în mod corespunzător. Noi rugăm domnii redactori ai *Timpul*-ui să se ocupe în *concreto* cu plângerile noastre înșirate în articolele sus indicate. Îi asigurăm că chiar polemiile concrete vor duce la rezultate sigure, cari sunt a se urmări în interesul consolidării țării.

În ce privește observațiile *Timpul*-ui, că „o altă urmare, directă, a încrederei în națiune, cu care ziarul minorităților, trebuie să pornească la drum, va trebui să fie aceea, credem, de a face să se răspândească cât mai mult ideea, că activitatea politică minoritară, trebuie să se desfășoare în cadrele partidelor naționale existente, ceace ar face inutilă crearea de partide politice, reprezentând interesele fiecăreia dintre minoritățile noastre etnice. Partidele noastre politice, destul de numeroase, reprezintă toate vederile și toate curentele și deci, acestor partide românești se pot alătura, toate elementele minorităților etnice din România” — regretăm foarte mult, dar nu o putem face. Noi am servi cu plăcere o politică, care ar tinde în direcția, ca parlamentarii Partidului Maghiar — dacă acești ar fi în număr corespunzător sufletelor ungarilor din teritoriile alipite și nu la tot

milion de suflete un singur deputat, cum este de prezent) — s'ar putea atașa intrun bloc unitar la un partid românesc. Suntem însă nevoiți a declara, că vom lupta cu toată puterea noastră în contra acea, că ungarilor risipiți și separați să-și ocupe locuri în diferitele partide.

Ne face o bucurie constatarea articolului, unde zice, că: „Pot fi constatate încă greșeli de conducere și de administrare, scăpări din vedere, sau abuzuri. Acestea sunt, însă, neajunsuri inerente nouilor stări de lucruri și este de datoria noului organ de presă, ce apare astăzi, în Ardeal, să dea minorităților o dreaptă explicație a lucrului, și să sfătuiască înțelepciunea și răbdarea și colaborarea desinteresată, la acțiunea de ridicare a țării și de leuire a tot ce poate să mai fie, necomplet, rău și greșit. Din punctul acesta de vedere, al observației atente, al interpretării juste și al explicației binevoitoare și conciliante, rolul și misiunea noului organ de presă, sunt absolut covârșitoare. Grație puterii și influenței de care se bucură presa, asupra masselor, ziarul intereselor minorității, va putea fi un element harnic, pentru strângerea cât mai cordială a raporturilor dintre minoritate și majoritate românească.”

Am avea câteva cuvinte și la articolul ziarului „Albina”. Redactorul pornește din constatarea, că am început ediția revistei noastre în limba română cu intențiunea indiscutabilă, că prin glas obiectiv să producem efect în mentalitatea opiniei publice române și prin aceasta să servim interesele înțelegerei. Redactorul observă, că nu numai de români depinde armonizarea, ci în primul rând de minorități, deoarece organele de presă maghiară nesincere și incarnate nu se ocupă obiective cu chestiunile. Admitem, că câte odată se manifestează aceasta presa în ton cam violent, când erup suferințele cu vârf și indesate, ascunse și apăsate, dar

nu se poate invinováți de inobiectivitate. De altfel însă avem chiar în redactarea noastră o revistă științifică, care se ocupă pe larg și absolută obiectivitate cu problemele minoritare politice de un an de zile. Ținem de a observa faptul, că în numărul „Glasul Minorităților” care-l cunoaște „Albina”, trei articole au apărut deja în revista noastră cealaltă, intitulată „Magyar Kisebbség” (Minoritatea Maghiară). In ce privește acuza confratelui nostru relativ la presa maghiară din Ardeal, îi spunem numai atât, că nu țipă țiganul, dacă nu-i arde coliba.

Altfel îl rugăm pe redactorul Albinei, să polemizeze asemenea *in concreto* cu articolele noastre.

Gazeta Partidului Țărănesc „Poporul Român”, redactat de Dl. profesor universitar N. Ghiulea, din Cluj, se ocupă deasemena pe larg cu revista noastră.

„Salutăm cu bucurie și prietenie acest organ îndreptățit al minorității maghiară — scrie „Poporul Român” — și îi urăm deplină isbândă în urmărirea scopurilor sale.

Pentru partidul țărănesc chestiunea minorităților are o înfățișare fără însemnătate, în programul său aproape nu e amintită. Acest fapt nu este nici voit, nici întâmplător, ci este rezultatul unui înțeles limpede și hotărât al stărilor din țara noastră.

Partidul țărănesc, un partid democratic și respectuos al drepturilor tuturor, recunoaște dela sine și fără nici o șovăire drepturile legitime ale minorităților, care au fost afirmate atât de luminos de Wilson, consacrate de pactul națiunilor pe care l-am iscălit la Paris, și de actul dela Alba-Iulia pe care ni l-am însușit prin acceptarea unirei Ardealului cu România veche. Chestia minorităților va fi rezolvată în chip firesc, când se va întrona în România un regim legal, respectuos de legi și de drepturi, egal pentru toți, liber și democratic.”

„Glasul Minorităților”.

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onorații noștri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuți și aderenți ai culturii maghiare, în decurs de 4 ani, ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbii române și astfel sperăm, că eventualele greșeli vor fi scuzabile, drept răsplată stăruințelor noastre.

Un bilanț.

De Dr. Iuliu Tornya.

Aproape zilnic avem ocazia de a ceti atât în presa română, cât și în forma comunicărilor ministerului de externe și în presa franceză, elogiile despre toleranța nemărginită a statului român față de cetățenii români de

limba maghiară. Toleranța aceasta se accentuează mai cu seamă în comparație cu asuprirea afirmativă suferită de cetățenii români, sub imperiul maghiar. Rezultatul acestor comparații e de comun, că fără a înșira motive obiective se constată, că minoritățile au fost asuprite în modul cel mai neomenesc sub imperiul maghiar, pe când acelea trăesc acum tocmai ca în rai sub imperiul României mari.

Spre a putea face bilanțul în mod obiectiv, în următoarele fac o asemănare, că cum au fost tratate minoritățile sub fostul imperiu maghiar și cu cât se bucură de mai multe drepturi cetățenii români de altă limbă în aceleași chestiuni în România mare?

În ce privește dispozițiunile guvernului maghiar referitoare la înscripțiunile firmelor, știm bine că voia liberă a comercianților absolut n'a fost limitată de nici o ordonanță, prin urmare fieștecare comerciant s'a folosit de înscripțiunea în limba care i-a plăcut și dacă a făcut înscripțiunile în mai multe limbi, nu s'a putut obiecționa dacă dintre acelea a lipsit peste tot limba statului.

Fată de aceasta imediat după preluarea imperiului român au fost obligați comercianții a transforma în terminuri scurte înscripțiunile, permițându-se pe lângă înscripțiunea principală făcută în limba statului a folosi cu litere de jumătate mărime și altă limbă.

E încă de accentuat, că limba maternă o pot folosi cetățenii români de altă limbă numai cu litere de jumătate la înscripțiunile lor, iar conform legei asupra maximului taxelor și contribuțiilor comunale din 22 Iunie apărută în Monitorul Oficial Nr. 66 din 26 Iunie 1923 vor plăti pentru înscripțiunea firmelor în limba statului pe an până la 500 lei, iar pentru firme scrise în limbi străine, nu vor plăti numai jumătatea acestei sume, fără până la 8000 lei pe an. (Vezi poziția 24 a tabloului de taxe.) Adecă la transformarea înscripțiunilor s'a luat jumătatea din mărimea literelor scrise în limba maternă a comerciantului cetățean român de altă limbă, iar acum să ia și cealaltă jumătate, fiindcă cei mai mulți comercianți români de altă limbă nu vor putea suporta taxa gravă pentru înscripțiunea făcută în limba maternă.

Tot aici am încă de obiecționat, că cu aceasta codificare am intrat cetățenii români de altă limbă ca *străini* în codul român, care espresiune necum-pănită e cu atât mai vătămătoare, căci se folosește tocmai atunci, când ni-se impune o sarcină gravă cu scurt timp după votarea constituției, care asigură aceleași drepturi tuturor cetățenilor români, fără deosebire de origine, limbă și religie.

Sub imperiul maghiar fieștecare cetățean de altă naționalitate a putut arboră pe lângă drapelul maghiar în aceiași dimensiune și drapelul propriu. Adevărat, că românii nu s'au folosit aproape de fel de acest drept și ca să nu fie constrânși a arboră de odată ambele steaguri, n'au arborat nici unul, la ce au și fost îndreptățiți, fiindcă n'a existat nici o dispoziție obligatoare la arborarea drapelului.

De prezent dela minister la vale până la subprimarii comunali ne ordonă să arborăm drapelul național și anume nu numai la sărbători oficiale, la ce nu avem obiecțiune, ei la cele mai deosebite ocazii, precum de exemplu la recrutare, la vizite ministeriale, ba chiar și la adunări populare cu caracter liberal.

Nu-i scopul meu și e și imposibil a mă estinde în marginile înguste ale acestui articol a face comparație între legile și ordonanțele fostelor guverne maghiare și între dispozițiile guvernului român, cari fac mereu imposibilă educația în limba cetățenilor români de altă limbă. Doleanțele noastre în ce privește educațiunea, sunt zilnic debătute în ziarele maghiare dar' în general fără rezultat. În cursul comparației mele în chestiunea educațiunei invoc numai împrejurarea aceea, că referitor la școlile susținute de minorități sub imperiul maghiar n'a existat nici o restrângere în ce privește înscrierea elevilor de altă naționalitate.

În privința aceasta ca exemplu pot să mă provoc la persoana mea, care am absolvat 2 clase primare și 3 clase gimnasiale în liceul din Blaj, iar 3 clase am absolvat în școala nemțască în Sebeșul-săsesc și în ambele locuri am avut ca conșcolari și alți unguri, precum și evrei. E încă de observat, că tatăl meu a fost nu numai în timpul studiilor mele din Blaj, fără și un timp îndelungat după aceea în serviciul administrației, a fost secretar comunal și nu că ar fi fost persecutat, dar nici o observare nu i-sa făcut pentru că și-a crescut băiatul în școală românească, iar în ce mă privește pe mine însumi, numai folos am avut din aceea, că am învățat la un focar al culturii românești.

Starea prezentă a educației minoritare esclude și posibilitate ca să se înscrie măcar un elev român în școală maghiară, ce va avea de urmare tristă, că generațiunea română a viitorului nu va cunoaște deloc limba maghiară și cărmuitorii viitori ai țării nu vor cunoaște doleanțele poporului maghiar din izvor imediat, — dela popor.

În ce privește numirea orașelor și a comunelor mai ales cam cu 10 ani înainte de război și guvernul maghiar a maghiarizat numele acelorora, dar afară de serviciul oficios s'a putut folosi fieștecare particular de numirea care i-a plăcut. Poșta a expedit și a îmanuat epistolele în ori ce limbă s'a scris locul destinației, pe când azi, când s'au românizat de azi până mâne mii și mii de comune, avem dificultăți considerabile prin urmărirea obligatoară a chestiei, că oare comună cum s'a botezat, fiindcă în urma ordonanței direcțiunei poștelor, oficiile poștale refuză espedirea epistolei, dacă nu știu să scriu românește satul îndepărtat, care e locul destinației. Aceasta dificultate e cu atât mai gravă, fiindcă în românizarea comunelor s'au ținut mai multe autorități de competente, din ce s'au născut mai multe confusii. Așa de exemplu comuna Obad are gara cu numirea Obădeni, comuna Voiteg zace lângă gara Voiteni, Lighedul e la gara Păduricea, iar comuna Șag are gara cu numele Timișeni, etc.

O mulțime de institute financiare puternice curat românești ca Albina, Timișiana, Victoria, Patria, etc. dau dovadă despre aceea, că atât la înființare, cât și în păstrarea caracteru-

lui afară de cerințele legeri comerciale instituțiunile minoritare au avut sub regimul unguresc liberă dezvoltare.

Azi avem esperințe triste, că institutele la cari e angajat capitalul minorităților cu puține excepțiuni n'au obținut autorizarea la comerțul cu deize, iar ordonanța în senzul căreia fără autorizarea ministerului de finanțe nu se poate urca capitalul social, e o sabie a lui Damocle asupra institutelelor minoritare, care păzește, că acelea să nu crească mai sus, decât până unde admite guvernul. Tot aici e de amintit și opera de naționalizare a întreprinderilor, ce era în trecut total necunoscută.

Aspectul cel mai trist are însă reprezentarea maghiarimei în parlamentul României mari. Din 38 de candidați în urina respingerii cererilor de candidare și alte abuzuri 2 milioane de cetățeni români de limbă maghiară au putut alege numai un deputat.

Nu sunt de fel încântat de alegerile ungurești, dar atare scandal european ca la alegerile generale a României mari, totuși nu s-a făcut. Nu știu precedent la aceea, că sub regimul maghiar să se fi respins candidatura unui atare candidat, care a avut 10 alegători subscriși pe cererea sa și e incontestabil, că votul odată pronunțat, nu s'a putut înstrăina.

Aceasta scurtă comparație are scopul a servi de orientare pentru acei, cari cu atâtă insistență ne răspund la orice doleanță cu aceea, că cum au fost

tratați românii sub imperiul maghiar. Acest răspuns după comparația înșirată e lipsit și de obiectivitate și e lipsit și de bază de drept, fiindcă o asuprire a trecutului, — dacă a fost, — a fost un abuz și abuzul nici când nu poate servi pe bază de drept.

Acei, cari scriu și vorbesc atâta în țară și afară de ea elogiile despre toleranța nemărginită a imperiului român, sunt rugați să binevoiască a cunoaște, că bilanțul tratamentului prezent e foarte pasiv.

E de comun cunoscut, că asuprirea minorităților a dat cel mai puternic impuls la aceea, că s'a distrus monarchia Austro-Ungară prin tratatul de pace. Aproape din fieștecare punct a tratatului referitor la minorități, încheiat în Paris la 9 Decembrie 1919, reiese fără îndoială scopul, să asigure minorităților etnice a statelor întregite mai multe drepturi, ca de cari au beneficiat minoritățile monarchiei distruse.

Cetățenii români de limba maghiară luptă și vor lupta pentru drepturile lor asigurate prin tratatul internațional dar' până când vor ajunge la drepturile acelea ar considera de progres și ar fi deocamdată mulțumiți cu aceea, dacă nu vor fi asupriți în mai mare măsură, decât românii sub imperiul maghiar. Aceasta o cerem în interesul nostru propriu dar' și în al statului, care va fi puternic și va înflori, dacă cetățenii săi de ori ce limbă vor fi mulțumiți cu soarta lor.

„Culturi străine.”

De Dr. Ștefan Sulyok.

Regimul instrucțiunii publice se simte a fi în stare de războiu cu școlile secundare maghiare din Ardeal, cari se susțin nu de către stat, ci de către publicul unguresc din Ardeal.

Aceste școli secundare nu numai că nu primesc nici un ajutor dela Stat, dar' e binevenită orice ocaziune spre a fi desființate.

Nu vorbim despre cazurile, când s'au desființat asemenea școli secundare pe baza diferitelor acuze și sub pretextul obiecțiunilor de ordin pedagogic. Măcarcă sunt o sumedenie și din felul aceasta: liceul Premonstratensilor din Oradea Mare, liceul reformatorilor și piariștilor din Sighetul Marmatiei, liceul minorității din Șimleul Sălagiului, liceul catolic din Deva, liceul unitarilor din Turda, liceul Piaristilor din Careii-Mari și liceul comunal din Salonta Mare. Deși și aici, în fiecare caz, am putea intra în discuțiune, în ce privește temeinicia acuzelor și îndreptățirea obiecțiunilor.

Vorbim însă de ordonanța mai nouă, care desființează prin câteva rânduri învățământul în limba maghiară în școlile secundare ale ordurilor religioase precum și în cele comunale și ale societăților, cu motivarea extraordinară și ofenzătoare pentru toate minoritățile, că școlile aceste nu pot să stea în serviciul unor «culturi străine».

Iată ordonanța:

„România. Min. Instr. Dir. gen. din Cluj 29 Maiu 1923. No. 10596/1923.

Ordin Circular.

Având în vedere interesele superioare ale instrucției și elevilor școlari, avem onoare a vă ruga, să puneți în vedere tuturor școalelor secundare, licee, gimnazii, școli civile, comerciale, normale, conduse de calugări și calugărițe, societăre și

comunale, cari aveau până acum limba de predare neromână, ca dela 1 Sept. 1923 în cl. I. va introduce la toate materiile limba de predare română, rămânând pentru celelalte clase în vigoară ord. nostru No. 10588/1923 în senzul căruia istoria, geografia și constituția în toate clasele se vor preda în limba română.

Nu se poate admite, ca ordinele calugerești precum și școalele societare și comunale să stea în serviciul unor culturi străine. (L. S.) Lichidator Ins. Gen. Lupu Antonescu m.p. Inspector general Al. Pteancu m. p.”

Numai un singur exemplu vom aduce, ca să arătăm ce însemnează aceasta ordonanță pentru minoritatea maghiară. Însemnează, că în Banat, unde chiar și conform statisticeii române din anul 1920 trăiesc în total 87.155 suflete maghiari (Timișoara 26.185, Timiș-Torontal 42.022, Caraș-Severin 18.948) nu rămâne nici o școală secundară cu limba de propunere maghiară, fiind aici în școlile secundare cu limbă maghiară au propus calugări sau calugărițe.

Trebuie să observăm, că aceste școli fără nici un ajutor din partea statului le-a susținut exclusiv publicul maghiar, prin contribuirea materială, prin plățirea taxelor de învățământ, cari se urcau la sute, ba la părănții mai bine situați chiar și la mii de lei. Ordurile — afară de edificiile școlare — n'au nici un fel de avere. Dacă ar fi avut, reforma agrară și așa ar fi luat-o.

Ori, a susținea pe spesele proprii școli, cari se conformează intru toate prevederilor legale, cum au făcut-o școlile din chestie, ar fi postulat al libertății de învățământ chiar și atunci, dacă tratatul primit la 9 Decembrie 1919, nu ar obliga lămurit și catego-

